

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot

VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald

PRVI LJUBAVNIK, Anton Čehov

POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN, Hjubert Selbi

ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA, HAMLET,

MAGBET, KRALJ LIR, Vilijam Šekspir

PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka

NA PUTU, Džek Keruak

OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom

PROHUJALO SA VIHOROM, Margaret Mičel

Aleksandar
Dima Sin

Dama
s kamelijama

Preveo s francuskog
Živojin Živojinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Alexandre Dumas fils

LA DAME AUX CAMÉLIAS

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

KNJIGA BROJ 10

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

1.

Moje je uverenje da se ne mogu izmišljati ličnosti dok se dobro ne prouče ljudi, kao što se ne može govoriti neki jezik ako se ozbiljno ne nauči.

Pošto još nisam u godinama kada se izmišlja, zadovoljavam se pričanjem.

Pozivam, dakle, čitaoca da bude uveren u istinitost ove priče, čije su sve ličnosti, izuzev junakinje, još žive.

Uostalom, u Parizu ima svedoka za većinu činjenica koje prikupljam ovde, a koji bi mogli da ih potvrde ako moji navodi ne bi bili dovoljni. Po nekom čudnom sticaju okolnosti, samo sam ja mogao da ih napišem jer sam samo ja bio upućen u najmanje pojedinosti, bez kojih bi bilo nemoguće napisati zanimljivu i potpunu priču.

Evo kako sam saznao te pojedinosti. Dvanaestog marta 1847. godine pročitao sam u Ulici Lafit veliki žuti

proglas kojim se objavljuje prodaja nameštaja i retkih dragocenosti. To je bila posmrtna prodaja. U progla-su se nije imenovala pokojna osoba, ali je trebalo da se prodaja održi u Ulici D'Anten broj 9, šesnaestog, od podne do pet časova.

U proglasu je, pored ostalog, stajalo da se stan i nameštaj mogu videti trinaestog i četrnaestog.

Uvek sam bio ljubitelj retkosti. Zarekoh se da ne propustim tu priliku, ako ne zbog toga da nešto kupim, bar da vidim.

Sutradan otidoh u Ulicu D'Anten broj 9.

Bilo je još rano, a ipak je u stanu već bilo posetilaca, pa čak i posetiteljki, koje su, mada odevene u velur i uvijene u kašmirske šalove, dok su na vratima čekala njihova elegantna kola, sa čuđenjem, pa čak i divljenjem, razgledale raskoš izloženu pred njima.

Kasnije sam razumeo to divljenje i čuđenje jer, pošto sam i sam počeo pažljivije da razgledam, lako sam utvrdio da se nalazim u stanu neke kurtizane. Elem, ako ima stvari koje žene iz visokog društva žele da vide – a tu je bilo žena iz visokog društva – to je stan tih žena čiji ekipaži svakodnevno prskaju blatom njihove, i koje, kao i one, i pokraj njih, imaju lože u operi i u italijanskoj operi, i koje u Parizu izlažu izazivačko bogatstvo svoje lepote, nakita i skandala.

Ova u čijem sam se stanu nalazio – umrla je. I najčestitije žene mogle su, dakle, da prodru do njene sobe. Smrt je pročistila vazduh te sjajne kaljuge, a, uostalom, imale su i opravdanje, ako bi bilo potrebno, da su došle na rasprodaju ne znajući kod koga. Pročitale su oglase i želele da vide ono što ti oglasi obećavaju, te da unapred izaberu. Ništa prostije! Ali to ih nije sprečavalo da usred tih divnih stvari potraže tragove života kurtizane o kojoj su im nesumnjivo pričali tako čudne priče.

Na nesreću, misterije su bile umrle zajedno s boginjom, i te dame, i pored najbolje volje, zatekoše samo ono što je imalo da se proda posle smrti, a ništa od onoga što se prodavalo dok je vlasnica bila u životu.

Uostalom, imalo se šta i kupiti. Stan je bio prekrasan. Nameštaj od ružinog drveta, rad rezbara Bula, vaze od sevrskog i kineskog porcelana, saksonske statue, saten, velur i čipke, svega je tu bilo.

Šetao sam po stanu i išao za otmenim radoznalkama koje su pre mene stigle. One uđoše u sobu zastrtu persijskim ćilimima, i ja htediti ući za njima, kad se one gotovo odmah vratiše osmehujući se i kao stideći se te nove radoznalosti. Ovo je u meni probudilo još življu želju da uđem u tu sobu. Bila je to soba za oblačenje snabdevena i najmanjim sitnicama, u kojima je do vrhunca došlo do izražaja rasipništvo pokojnice.

Na jednom velikom stolu prislonjenom uza zid, širokom tri i visokom šest stopa, blistala su sva blaga Okoka i Odioa. Bila je to divna zbirka, i nijedan od tih hiljadu

predmeta, tako neophodnih toaleti žene kakva je bila ova, nije bio od drugog metala do od zlata i srebra. A ta se zbirka, međutim, mogla sakupiti samo postepeno, i nije je upotpunila ista ljubav.

Pošto se nisam plašio da razgledam sobu za oblačenje jedne kurtizane, zabavio sam se posmatranjem svih pojedinosti, ma kakve da su bile, te sam opazio da je sav taj divno uglancan pribor nosio različite inicijale i različite krune.

Posmatrao sam sve te stvari od kojih mi je svaka govorila o prodavanju te jadne žene, i govorio sam sebi da je Bog bio milostiv prema njoj, pošto nije dopustio da je stigne uobičajena kazna, već ju je ostavio da umre u raskoši i lepoti, pre starosti, te prve smrti kurtizana.

I zaista, ima li šta tužnije od starosti poroka, osobito kod žene? Ona je bez ikakvog dostojanstva i ne izaziva nikakvo interesovanje. To večno kajanje – ne zbog rđavog puta kojim se išlo, već zbog pogrešnog računa i rđavo upotrebljenog novca – jeste jedna od najžalosnijih stvari koje se mogu čuti. Poznao sam jednu nekad raskalašnu ženu, kojoj je od čitave njene prošlosti ostala samo jedna kći gotovo isto tako lepa kao što je, po kazivanju savremenika, bila lepa i mati. To jedno dete kome je majka govorila: „Ti si moja kći“ – samo zato da bi joj naredila da je hrani u starosti, kao što je ona nju hranila u detinjstvu, to jedno stvorenje zvalo se Luiza. Pokoravajući se svojoj majci, ona se prodavala bez volje, bez

strasti, bez uživanja, kao što bi se bavila nekim zanatom da je ko pomislio da je zanatu nauči.

Neprestano posmatranje razvrata, preranog razvrata, pothranjivano neprestanom bolešljivošću te devojke, ugušilo je u njoj raspoznavanje dobra od zla, koje joj je možda bilo dato, ali koje nikome nije palo na pamet da u njoj razvije.

Uvek ću se sećati te devojke koja je svakoga dana prolazila bulevarima u isto vreme. Majka ju je stalno pratila isto tako revnosno kao što bi prava majka pratila svoju pravu kćerku.

Bio sam tada još vrlo mlad i gotov da prihvatim laki moral svoga doba. Sećam se, ipak, da mi je prizor tog sramnog nadzora ulivao prezir i gađenje.

Dodajte tome da nikada jedno devičansko lice nije odavalo takva nevina osećanja i da nikada nije imalo takav izraz setne patnje.

Rekao bi čovek: lice Reznacije.

Jednoga dana devojčino lice se ozari. Usred razvrata, čiji je program sastavljala mati, grešnici se učini da joj je Bog podario sreću. A i zašto bi je, naposljetku, Bog, koji ju je stvorio slabom, ostavio bez utehe, pod bolnim tere-
tom njenog života? Jednoga dana, dakle, ona primeti da je zatrudnela, i ono što je bilo još čedno u njoj uzdrhta od radosti. Duša ima čudna pribežišta, Luiza otrča da javi majci tu vest koja ju je činila tako srećnom. Sramota je reći, ali mi ne govorimo ovde bez razloga o nemoralu, već pričamo istinit događaj, koji bi možda bolje bilo

da prećutimo kad ne bismo verovali da s vremena na vreme treba otkriti mučeništvo tih stvorenja koja ljudi osuđuju ne saslušavši ih i preziru ne rasuđujući dovoljno o njima; sramota je, kažem, ali mati odgovori kćerki da nemaju odviše ni za njih dve, pa neće imati dovoljno za troje, da su takva deca izlišna i da je trudnoća izgubljeno vreme.

Jedna babica, koju ćemo označiti samo kao majčinu prijateljicu, dođe sutradan da vidi Luizu, koja ostade nekoliko dana u postelji i ustade bleđa i slabija nego ranije.

Tri meseca kasnije, jedan čovek se smilova na nju i preduze njeno duševno i telesno lečenje. Ali je poslednji potres bio suviše jak, a Luiza umre od posledica učinjenog pobačaja.

Mati još živi. Kako? Ko to zna.

Setio sam se ponovo te povesti dok sam posmatrao srebrni pribor, i tako je, kako mi se čini, proteklo izvesno vreme u tim razmišljanjima jer u stanu ostadosmo još samo ja i čuvar, koji je s vrata pažljivo motrio da nešto ne ukradem.

Pridoh tom čestitom čoveku u kome sam izazvao tako ozbiljno nespokojstvo.

– Gospodine – rekoh mu – da li biste mi mogli reći ime osobe koja je ovde stanovala?

– Gospođica Margerita Gotje.

Poznavao sam tu ženu po imenu i iz viđenja.

– Kako! – rekoh čuvaru – zar je Margerita Gotje umrla?

– Da, gospodine.

– A kada?

– Pre tri nedelje, mislim.

– A zašto dopuštaju da se pregleda stan?

– Poverioci su mislili da bi to moglo samo poboljšati prodaju. Svet može unapred da stekne utisak koji ostavljaju tkanine i nameštaj; vi ćete razumeti da to podstiče kupovinu.

– Imala je, dakle, dugova?

– O, gospodine, jošte koliko!

– Ali prodaja će ih, bez sumnje, pokriti?

– I premašiti.

– A kome će onda pripasti višak?

– Njenoj porodici.

– Ona, dakle, ima porodicu?

– Izgleda.

– Hvala, gospodine.

Čuvar, uspokojen u pogledu mojih namera, pozdravi me, i ja izađoh.

– Jadna žena – govorio sam sebi vraćajući se kući – mora biti da je umrla vrlo tužno jer u njenom svetu žena ima prijatelja samo dok je zdrava.

I tako sam se i protiv svoje volje sažalio na sudbinu Margerite Gotje.

Ovo će se mnogim ljudima možda učiniti smešnim, ali ja imam neiscrpnu samilost i prema kurtizanama i ne trudim se čak ni da ispitam tu samilost.

Jednoga dana, kada sam išao da podignem pasoš u prefekturi, video sam u jednoj od poprečnih ulica neku ženu koju su vodila dva žandarma. Ne znam šta je učinila ta žena. Sve što mogu da kažem to je da je gorko plakala ljubeći dete od nekoliko meseci, od koga su je rastavljali. Od toga dana nisam više mogao da prezrem ženu na prvi pogled.

2.

Prodaja je bila određena za šesnaesti.

Ostavljen je bio jedan dan razmaka između posete i prodaje da bi tapetar imao vremena da skine tapete, zavese itd.

U to vreme bio sam se vratio s puta. Bilo je sasvim prirodno što me o Margeritinoj smrti nisu obavestili kao o jednoj od velikih novosti, o kojima su njeni prijatelji uvek obaveštavali onoga koji bi se vratio s puta u prestonicu novosti. Margerita je bila lepa, ali koliko god da se priča o neobičnom životu tih žena toliko se malo govori o njihovoj smrti. One su kao sunce koje zalazi onako kako se i diglo – bez sjaja. Za njihovu smrt, kada umru mlade, saznaju svi njihovi ljubavnici u istom času jer u Parizu gotovo svi ljubavnici jedne poznate kurtizane žive u intimnom prijateljstvu. Izmenjaju nekoliko

uspomena na nju, pa se život i jednih i drugih nastavi a da taj događaj ne izazove nijednu suzu.

Danas, kada se ima dvadeset pet godina, suze postaju tako retka stvar da se ne mogu dati prvoj ženi koja naiđe. Samo roditelji, možda, koji plaćaju za to da budu oplakivani, bivaju oplakivani srazmerno ceni koju plaćaju.

Što se mene tiče, iako se moji inicijali nisu nalazili ni na jednoj od Margeritinih stvari, ona nagoniska samilost, ono prirodno sažaljenje koje sam maločas priznao, učinili su da sam o njenoj smrti razmišljao duže nego što je ona to možda zaslužila.

Sećao sam se da sam često sretao Margeritu na Jeli-sejskim poljima, gde je revnosno dolazila svakoga dana u malim, plavim zatvorenim kolima u koja su bila upregnuta dva divna dorata, i da sam tada zapazio na njoj otmenost koja je retka kod takvih žena, otmenost koju je još uvećavala njena zaista izuzetna lepota.

Kada ta nesrećna stvorenja izađu, uvek ih neko prati.

Kako nijedan čovek ne pristaje da javno prizna ljubavne veze koje noću ima s njima, a kako one mrze samoću, uvek vode sa sobom bilo one koje, manje srećne, nemaju kola, bilo koju od onih koketa čija elegancija nema nikakve svrhe i kojima se čovek može bez bojazni obratiti i kad hoće da sazna kakvu pojedinost o ženi koju prate.

S Margeritom nije bilo tako. Ona je dolazila na Jeli-sejska polja uvek sama u svojim kolima i držala se po strani koliko god je mogla, zimi uvijena u veliki kašmirski veo, leti obučena u vrlo jednostavne haljine; i mada

je u svojoj omiljenoj šetnji sretala mnoge poznanike, kada bi im se slučajno i osmehnula, njen osmeh je bio vidljiv samo za njih; i jedna vojvotkinja bi smela da se osmehne tako.

Ona se nije šetala od raskrsnice na početku Jelisejskih polja, kao što su činile njene drugarice. Njeni su je konji odvozili brzo u šumu. Tamo bi sišla s kola, hodala jedan sat, popela se ponovo u kola i vratila kući u punom kasu.

Sve te okolnosti, kojima sam neki put bio svedok, izlaze su mi pred oči, i bilo mi je žao što je ta žena umrla, kao što čovek žali kad se potpuno uništi neko lepo delo.

Elem, nemoguće je bilo videti ljupkiju lepotu od Margeritine.

Gotovo preterano visoka i tanka, ona je u najvećoj meri bila vešta da prikrije tu omašku prirode podešavanjem onoga što je oblačila. Njen kašmirski veo, koji je dopirao do zemlje, dopuštao je da se s obe strane vide široki volani svilene haljine, a široki muf, koji joj je skrivao ruke i koji je pritiskala na grudi, bio je okružen tako vešto udešenim naborima da ni oko najvećeg probirača ne bi moglo ništa da zameri obliku linija.

Njena glava, pravo čudo, bila je naročito dopadljiva. Bila je sasvim mala, kao da ju je njena mati, kako bi rekao Mise, stvorila takvom da bi je mogla brižljivo uobličiti.

Postavite u oval lica neopisive draži crnih očiju zasvođenih obrvama u tako pravilnom luku da izgledaju kao naslikane; zasenčite te oči dugim trepavicama koje, kada se spuste, bacaju senku na rumenilo obraza; povucite

tanak, prav, produhovljen nos s nozdrvama pomalo raširenim od žarke čežnje za čulnim životom; ocrtajte pravilna usta čije se usne ljupko otvaraju pokazujući zube bele kao mleko; obojite kožu onim pepeljkom koji pokriva netaknute breskve, pa ćete dobiti sklad te ljupke glave.

Kosa crna kao ugalj, prirodno a možda i veštački talasasta, delila se iznad čela u dve široke trake i gubila iza potiljka otkrivajući resice ušiju na kojima su blistala dva dijamanta, svaki u vrednosti od četiri do pet hiljada franaka.

Prinučeni smo da potvrdimo, mada ne možemo da shvatimo kako je to moguće, da je život pun strasti ostavio Margeritinom licu devičanski, čak detinjast izraz koji joj je bio svojstven.

Margerita je imala jedan divan portret koji je naslikao Vidal, jedini čovek čija je olovka mogla verno da je predstavi. Taj mi je portret, posle njene smrti, stajao na raspolaganju nekoliko dana, a njegova je sličnost bila tako zaprepašćujuća da mi je poslužila u opisivanju za koje pamćenje možda ne bi bilo dovoljno.

Za neke od pojedinosti iz ovog poglavlja saznao sam tek kasnije, ali ih zapisujem odmah da se ne bih morao vraćati na njih kad budem počeo priču o doživljajima te žene.

Margerita je prisustvovala svim premijerama i provodila je svako veče na predstavama i balovima. Svaki put kada se prikazivao kakav nov komad, čovek je mogao

biti siguran da će je videti, sa trima stvarima bez kojih nikada nije izlazila i koje su uvek bile na ogradi njene lože u parteru: s lornjonom, vrećicom bombona i buketom kamelija.

Dvadeset pet dana u mesecu kamelije su bile bele, a pet dana su bile crvene. Nikada se nije saznalo za razlog tog menjanja boje, koje beležim mada ne mogu da ga objasnim, a koje su njeni prijatelji i stalni posetioци pozorišta u koja je češće zalazila zapazili isto kao i ja.

Nikada Margerita nije viđena s drugim cvećem do s kamelijama. Zato su je kod gospođe Baržon, njene cvećarke, naposljetku prozvali Dama s kamelijama, i taj joj je nadimak ostao.

Znao sam, osim toga, kao i svi oni koji se kreću u izvesnom društvu u Parizu, da je Margerita bila ljubavnica najotmenijih mladih ljudi, da je ona o tome otvoreno govorila i da su se i oni sami hvalisali time, što dokazuje da su ljubavnici i ljubavnica bili zadovoljni jedni drugima.

Međutim, od pre tri godine otprilike, posle jednog putovanja u Banjer, govorilo se da živi samo s jednim stranim vojvodom, neverovatno bogatim, koji je nastojao da je što je moguće više odvrati od njenog prošlog života, na šta je ona, činilo se, prilično rado pristala.

Evo šta su mi o tome ispričali.

U proleće 1842. Margerita je bila tako slaba, toliko se promenila da su joj lekari propisali banju, i ona otpu- tuje u Banjer.

Tamo se među bolesnicima nalazila kći toga vojvode, koja je ne samo болоvala od iste bolesti nego je i po liku bila toliko slična Margeriti da su ih mogli smatrati za rođene sestre. Samo, mlada vojvotkinja je imala tuberkulozu u trećem stepenu i podlegla je nekoliko dana posle Margeritinog dolaska.

Jednoga jutra vojvoda, koji je ostao u Banjeru, kao što se ostaje na tlu u kome je pokopan jedan deo srca, spazi Margeritu na savijutku jedne staze.

Njemu se učini kao da je ugledao senu svoga deteta i, prišavši joj, on je uze za ruke, zagrli je plačući i, ne pitajući je ko je, zamoli za dopuštenje da se viđa s njom i da u njoj zavoli živu sliku svoje umrle kćeri.

Margerita, koja je u Banjeru bila sama sa svojom sobaricom, a nije se, uostalom, nimalo plašila da se izloži ogovaranju, dopusti vojvodi ono što ju je molio.

U Banjeru je bilo ljudi koji su je poznavali i oni dođoše da zvanično obaveste vojvodu o društvenom položaju gospođice Gotje. To je bio udar za starca jer je tu prestajala sličnost između nje i njegove kćerke, ali je bilo suviše kasno. Mlada žena je već bila postala potreba njegovog srca i njegov jedini razlog, jedino opravdanje za život.

Nije joj ništa prebacivao, nije imao prava da to čini, ali ju je zapitao da li se oseća sposobnom da promeni svoj način života; u zamenu za tu žrtvu, ponudio joj je svaku nadoknadu koju bi mogla poželeti. Ona mu obeća.

Treba reći da je u to vreme Margerita, po prirodi inače vatrena, bila bolesna. Prošlost joj se činila jednim

od glavnih uzroka njene bolesti i, iz neke vrste sujeverja, ponadala se da će joj Bog ostaviti lepotu i zdravlje u zamenu za njeno kajanje i povratak veri.

I zbilja, kupanja, šetnje, prirodni zamor gotovo su je izlečili pred kraj leta.

Vojvoda otprati Margeritu u Pariz, gde je nastavio da je posećuje kao u Banjeru.

Ta veza, čiji pravi začetak i prava svrha nisu bili poznati, izazva ovde veliko uzbuđenje jer se vojvoda, poznat po velikom bogatstvu, sada isticao rasipništvom.

Zbližavanje starog vojvode i mlade žene pripisalo se razvratnosti, čestoj kod bogatih staraca. Pretpostavljalo se sve izuzev onoga što je bilo.

Međutim, pobude osećaja koje je taj otac gajio prema Margeriti bile su tako čedne da bi mu svaki drugi odnos s njom, osim emotivne veze, ličio na rodoskrnavljenje, i on joj nikada nije rekao nijednu reč koju njegova kći ne bi smela da čuje.

Daleko je od mene i pomisao da od naše junakinje načinim nešto drugo nego što je bila. Reći ću, dakle, da joj nije bilo teško da održi obećanje dato vojvodi sve dok je bila u Banjeru, i da ga je ona i održala; ali, kad se vratila u Pariz, učinilo joj se da će u samoći, prekidanju samo povremenim posetama vojvodinim, umreti od dosade, pošto je bila navikla na raskalašan život, na balove, čak i na orgije, a vatreni dah njenog pređašnjeg života prožimao joj je istovremeno i razum i srce.

Dodajte tome da se Margerita vratila s puta lepša nego ikad, da joj je bilo dvadeset godina i da je bolest, pritajena ali ne i pobeđena, i dalje izazivala u njoj grozničavu žudnju koja je gotovo uvek posledica plućnih bolesti.

Vojvodu je, dakle, jako zbolelo kada su mu prijatelji – koji su neprestano vrebali da otkriju kakav skandal u vezi s mladom ženom s kojom se vojvoda izlagao sramoti, kako su oni govorili – došli da mu kažu i dokažu da ona, u vreme kada je sigurna da on neće doći, prima pose- te i da se te posete često produžavaju sve do sutradan.

Kada ju je stao ispitivati, Margerita priznade vojvodi sve, savetujući mu, bez ikakve zadnje misli, da prestane da se zanima za nju jer njoj nedostaje snaga da održi obećanje, a ne želi više da prima dobročinstva od čove- ka koga obmanjuje.

Vojvoda se osam dana nije pojavljivao; to je bilo sve što je mogao da učini. Osmoga dana on dođe preklinjući Margeritu da mu dopusti da je i dalje posećuje, obećavši joj da će je prihvatiti onakvu kakva je, samo da može da je vidi. Zaklinjao se da joj neće, ni po cenu smrti, nika- da više ništa prebacivati.

Eto kako su stajale stvari tri meseca posle Margeri- tinog povratka, to jest u novembru ili decembru 1842. godine.